

UDK 378.2 (497.6) „1968“: 929 Filipović, M.

323.281 „1968“: 929 Filipović, M

Izvorni naučni rad

POLITIČKA (NE)PODOBNOST NA UNIVERZITETU U VRIJEME SOCIJALIZMA

**Primjer (ne)izbora Muhameda Filipovića u zvanje vanrednog profesora
1968. godine**

Husnija Kamberović, redovni profesor

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu

husnija.kamberovic@ff.unsa.ba

Apstrakt: U radu se na temelju arhivskih izvora i literature pokazuje na koji način je politička elita, koristeći akademsku zajednicu, pokušala onemogućiti izbor Muhameda Filipovića u zvanje vanrednog profesora na Univerzitetu u Sarajevu. Pokazan je kontekst u kojem se to odvijalo, tok diskusija na Vijeću nastavnika Filozofskog fakulteta 1968. godine, te na kraju iznosi teza da je ovaj primjer samo pokazatelj šireg odnosa politike i intelektualaca u vrijeme socijalizma.

Ključne riječi: inteligencija, Univerzitet u Sarajevu, Muhamed Filipović, politička podobnost

Abstract: This paper, based on archival sources and literature, shows the way in which the political elite, using academic community, tried to prevent the appointment of Muhamed Filipović to the position of Associate Professor at the University of Sarajevo. The context in which this all happened was described, alongside the course of discussion at the Professors' Council of the Faculty of Philosophy of Sarajevo and, finally, the thesis is proposed that this example indicates the broader relations between politics and intellectuals in the socialist era.

Key words: intelligentsia, University of Sarajevo, Muhamed Filipović, political aptitude

Knjiga koju je Esad Ćimić objavio 1983. i u kojoj je opisao svoju sudbinu na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu,¹ imala je važnu refleksiju.² Ona je pokazala kako je Ćimić postao „jedan od prvih disidenata bosanskog komunizma“.³ Zbog svojih teza o identitetu Muslimana, Ćimić se sukobio ne samo sa akademskom zajednicom, koja je krajem 1960-ih i početkom i 1970-ih marljivo radila na promoviranju muslimanskog nacionalnog identiteta,⁴ nego i sa političkom elitom koja je stajala iza tog promoviranja. Rezultat je bio Ćimićevo protjerivanje sa fakulteta i iz Bosne i Hercegovine. Iako već nije bio član Saveza komunista, Osnovna organizacija Saveza komunista Odsjeka za filozofiju i sociologiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu je 11. januara 1976. zaključila da je Ćimić svojim radovima i intervjuima koje je objavljivao, „kao član kolektiva doveo u pitanje svoj dignitet naučnog i pedagoškog radnika i da zbog svih tih grešaka nije podoban da vrši dužnost nastavnika“.⁵ Bilo je i drugih sličnih primjera odnosa prema univerzitetskim profesorima i drugim intelektualcima u Bosni i Hercegovini (primjeri Meše Selimovića, Božidara Jakšića, Saliha Bureka i slično). Sličnih je slučajeva bilo i drugdje u Jugoslaviji, pri čemu je slučaj grupe profesora sa Univerziteta u Beogradu možda najdrastičniji.⁶ Neki, ipak, nisu završili tako tragično, ali je njihova sudbina svakako bila pokazatelj

¹ Ćimić, E. 1983.

² Nakon objavljivanja Ćimićeve knjige bilo je i nekoliko polemika, među kojima se izdvaja ona u kojoj su sudjelovali Kasim Prohić i Nikola Milošević, koja se odvijala tokom februara 1983. na stranicama beogradskog nedjeljnika *NIN*. Prohić, K. 2007.

³ Ćimić, E. 2000.

⁴ Kamberović, H. 2009a.

⁵ Filandra, Š. 1998. 284.

⁶ Skupština Univerziteta u Beogradu je početkom 1974. usvojila odluku o „idejno-političkoj i moralnoj nepodobnosti“ grupe profesora Filozofskog fakulteta „za dalje vršenje nastavnih funkcija“ i zatražila njihovo odstranjivanje iz nastavnog procesa. Međutim, Filozofski fakultet, gdje su profesori radili, odbio je to učiniti, pa je država koncem 1974. izmijenila Zakon o visokom školstvu i uključila novi član po kojem su se profesori mogli odstraniti sa fakulteta i bez saglasnosti fakultetskih vlasti. Na temelju tog člana izmijenjenog Zakona, grupa profesora je u januaru 1975. „stavljena na raspoloženje“, odnosno udaljena sa fakulteta. Vidjeti: Bojović, S. 2008. 296-297.; Prije toga, jedna grupa profesora sa Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu je također odstranjena sa fakulteta, jer su njihove diskusije o Nacrtu Ustavnih amandmana 1971. ocijenjene „politički spornim“. Vidjeti: Trkulja, J. 2016.

odnosa politike i intelektualaca u vrijeme socijalizma.⁷ Takav je primjer vezan za Muhameda Filipovića i pokušaj da mu se 1968. godine onemogući izbor u zvanje vanrednog profesora na Univerzitetu u Sarajevu.

Dva rada koja je Muhamed Filipović, tada docent na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, objavio početkom 1967. u sarajevskim časopisima *Život*⁸ i *Pregled*,⁹ pokrenula su oštre debate, ali su one bile više političke nego akademske. Te debate su otvorile brojna politička i identitetska pitanja,¹⁰ ali i pitanje položaja intelektualca u socijalizmu. Filipovićeve tekstovi su obilježeni kao nacionalistički, a zbog podrške koju je dobio među komunistima, Univerzitetski komitet Saveza komunista Bosne i Hercegovine je 18. maja 1967. raspustio partijsku organizaciju na grupi Filozofija, a CKSKBiH je 2. juna 1967. tu odluku i potvrdio.¹¹ Nakon tih radova, Filipovićeva karijera je bila dovedena u pitanje, a on sam je u svojoj autobiografiji navodio i konkretna imena među tadašnjom političkom elitom koja je smatrao odgovornim za „pogromašku političku hajku“ protiv njega, ističući Cvijetina Mijatovića kao „političkog pokrovitelja i upravljača“ te kampanje, a izvršitelji su bili „bulumenta mladih ljudi“, poput Vojislava Lubarde, Vuka Krnjevića, Slavka Leovca, Miodraga Bogičevića i druge.¹² Ne ulazeći ovom prilikom u opravdanost ovakvog mišljenja, koje je Filipović iznio 30-ak godina nakon te kampanje, u ovom radu želim oslikati atmosferu vezanu za (ne)izbor Muhameda Filipovića u vanrednu profesuru, jer je to bila jedna od prepreka s kojom se Filipović suočio zbog nevedenih tekstova. Ovaj rad temeljim, uglavnom, na zapisniku sa sjednice Vijeća nastavnika Filozofskog fakulteta od 25. aprila 1968. godine i drugih materijala vezanih za ovaj slučaj.¹³ Filipović se u svoj autobiografiji kratko osvrnuo na taj slučaj (ne)izbora u vanrednu profesuru, navodeći kako je u toj „godini patnji“ bilo pokušaja da mu se onemogući napredovanje u

⁷ Mihaljević, J. 2016.

⁸ Filipović, M. 1967a.

⁹ Filipović, M. 1967b.

¹⁰ Filipović, M. 1999.; Kamberović, H. 2009b; Veladžić, S. 2018.

¹¹ Arhiv Jugoslavije (dalje AJ), CKSKBiH, Univerzitetski komitet SKBiH – Centralnom komitetu SKBiH, 18.5.1967.

¹² Filipović, M. 1999. 114

¹³ Arhiva Univerziteta u Sarajevu. Nesređeno.

karijeri, ali su mu neke kolege (Svetozar Koljević, Milorad Ekmečić i Branislav Đurđev), pomogli da se odbije nastojanje da ne bude izabran u zvanje vanrednog profesora. Filipović navodi i da je Hamid Pašić, tadašnji profesor na Medicinskom fakultetu, „onemogućio nastojanje tadašnjeg prorektora Smilje Mučibabić da Savjet Univerziteta ne dozvoli moj izbor. Pokazalo se da ljudi uprkos razlici u gledanjima, još uvijek imaju savjesti i odgovornosti prema ljudskim sudbinama“, zaključio je Filipović.¹⁴

Pogledajmo kako se odvijala diskusija u vezi s tim (ne)izborom Filipovića u vanrednu profesoru 1968. godine.

Sredinom 1967. Filozofski fakultet u Sarajevu je raspisao konkurs za izbor profesora za predmet *Logika sa metodologijom*. Konkurs je objavljen u „Službenom listu Bosne i Hercegovine“ 3. juna 1967, a na konkurs se javio samo Muhamed Filipović.¹⁵ Komisija, koju su činili dr. Vladimir Filipović, dr. Gajo Petrović i dr. Ivan Focht, napisala je pozitivan *Izveštaj* datiran 15. januarom 1968, s tim da je dr. Vladimir Filipović 5. februara 1968. dopunio *Izveštaj* komentirajući neke radove koje je Muhamed Filipović u međuvremenu bio pripremio za štampu. Mada se s nekim tezama nije slagao, Vladimir Filipović je pozitivnim ocijenio njegovu originalnost, da bi na kraju zaključio kako Muhamed Filipović „imade potpunu kvalifikaciju, da bude biran za izvanrednog sveučilišnog profesora“. Katedra za filozofiju sa sociologijom Filozofskog fakulteta je na sjednici 28. februara 1968. prihvatila ovaj izvještaj, s tim da se na toj sjednici Katedre raspravljalo i o nastavno-pedagoškoj djelatnosti Muhameda Filipovića, s obzirom da je Komisija uglavnom ocjenjivala naučni doprinos Muhameda Filipovića. Katedra je izuzetno pozitivnim ocijenila tu stranu angažmana Muhameda Filipovića. No, na ovoj sjednici Katedre pokrenuto je i pitanje Filipovićevog ne nenavođenje u prijavi na konkurs tekstova koji su bili predmet kritike (tekstovi objavljeni u *Odjeku* i *Pregledu*). Filipović je objasnio da ti radovi „ne spadaju u one radove koji po vrijednosti predstavljaju osnovu za njegovu habilitaciju“.

¹⁴ Filipović, M. 1999. 119.

¹⁵ Cjelovit materijal vezan za (ne)izbor Muhameda Filipovića, koji sadrži Izveštaj Komisije, izvod iz Zapisnika sa sjednice Vijeća nastavnika Filozofskog fakulteta, stav Odsjeka za filozofiju, kao i zapisnike Komisije za davanje mišljenja za izbor profesora Univerziteta u Sarajevu i Univerzitetskog savjeta, nalazi se u nesređenoj arhivi Univerziteta u Sarajevu, koju je autor ovoga rada pregledao tokom 2011. godine.

Katedra je na kraju zaključila da je Muhamed Filipović „na osnovu dosadašnje stručne i naučne djelatnosti, kao i djelatnosti u organizaciji filozofskog života i rada filozofskog udruženja (...) zadovoljio u svojoj nastavnoj, stručnoj i naučnoj djelatnosti“, te podržala njegov izbor u zvanje vanrednog profesora.

Nakon stava Katedre, pitanje izbora u zvanje vanrednog profesora proslijeđeno je na Vijeće nastavnika, koje je o tome raspravljalo na VII sjednici održanoj 25. aprila 1968. godine. Midhat Šamić, koji je obavljao funkciju dekana fakulteta, umjesto otvaranja rasprave o *Izveštaju* Komisije, usmjerio je raspravu u posve suprotnom pravcu. On je prvo obavijestio članove Vijeća da je dobio pismo dr. Ivana Fochta „u kome je navedeno da je kandidat [Muhamed Filipović] u Zagrebu širio glasove da prof. Focht onemogućava njegov izbor s time da u slučaju nepovoljnog izbora krivicu za to prebaci na njega. Doc. dr. Muhamed Filipović i u usmenom razgovoru i u pismenoj predstavi kategorički je odbacio te navode. Prof. Focht je na to pismeno odgovorio da ne želi da se njegovo pismo uzima u obzir prilikom odlučivanja o izboru kandidata, ali da će on tu stvar srediti kad se vrati u Sarajevo. Nakon toga drug dekan je postavio pitanje pred Vijeće nastavnika da li će o ovoj tački dnevnog reda odlučivati na današnjoj sjednici s obzirom da su odsutna sva tri člana stručne komisije za izbor“. Nakon što je asistent Ismet Dizdarević postavio pitanje da li će se o pismima prof. dr. Fochta raspravljati kao o dokumentu u vezi s izborom kandidata, dekan je odgovorio da je on iznio samo informaciju o pismima, ali ukoliko Vijeće nastavnika odluči pisma se mogu u cijelosti pročitati. To je otvorilo jednu čudnu raspravu, u kojoj se, umjesto o naučnim radovima Muhameda Filipovića i njegovim uvjetima za napredovanje, počelo raspravljati o pismima, koje niko nije vidio, osim što ih je spominjao dekan Šamić. Prof. Nedim Filipović rekao je da on ipak ne razumije sve ovo što se dešava. „Situacija je – ima pisma, nema pisma! Ako je prof. dr Focht napisao pismo o intelektualnoj i moralnoj vrijednosti kandidata i ako je nakon toga tražio da se ono ne čita na Vijeću nastavnika, šta onda znači ova informacija? Stvar je došla na pola i zbog toga pisma treba pročitati. Polovičnost unosi neizvjesnost i zabunu“, bio je kategoričan Nedim Filipović. Dekan je dalje informirao da je želio samo ponuditi kratku informaciju o postojanju tih pisama, jer su mnogi članovi Vijeća nastavnika o ovoj stvari ranije bili upoznati, te obećao da će se, ako Vijeće odluči, pročitati sva tri pisma u cijelosti.

I većina drugih diskutanata je iznosila stav da „nas čitanje pisama neće navesti na dobar put“, ali su također postavljali pitanje „da li ćemo odlučivati o izboru

kandidata u odsustvu referenata“. Drugi su smatrali da „sa gledišta procedure“ nema potrebe čitati pisma, „ali da sa gledišta suštine smatra da pisma treba čitati da ne bi bilo smutnije“.

Profesor Salko Nazečić je u svojoj diskusiji naveo da je kod dekana pročitao prvo pismo profesora Fochta i da zna o čemu se radi, ali je iz tog pisma stekao utisak da ono više govori o profilu profesora Fochta nego docenta Filipovića. „Možda je to Filipović i govorio, ali Focht je bio dužan da navede od koga je to čuo. Nikakve koristi nema od toga hoćemo li mi saznati nešto o ovome, a pisac nam nije pružio nikakav dokaz. Stvar je neozbiljna“. Nazečić je odbacio i ideju da se ne glasa o izboru zato što nema referenata, „jer na to nemamo pravo po nikakvom propisu. Imali smo i ranije slučajeva, baš u vezi sa katedrom za filozofiju, da smo vršili izbore u odsustvu referenata. Referent bi mogao čak namjerno da onemogući izbor ako jednostavno ne dođe na sjednicu“. Po njegovom mišljenju, treba uzeti kao da profesor Šamić o pismima nije ništa ni rekao. Stoga je on predlažio da se pređe na raspravu o izboru kandidata, „jer nam je referat za to dao dovoljno elemenata, a imamo i mišljenje Katedre“. No, profesor Nedim Filipović je bio među sudionicima sjednice koji se nekoliko puta javljao za riječ. On je izjavio da ne može diskutirati o referatu i dati svoje mišljenje o izboru uz rezervu da jedan čovjek, misleći na profesora Fochta, potpisuje referat, a sa druge strane stvara ovakvu situaciju.

Docent dr. Kasim Prohić u svojoj diskusiji je dosta neodređen. On podržava prijedlog profesora Nazečića da se glasa o izboru, iako po njegovom mišljenju ostaje za važeće i uvjerenje profesora Nedima Filipovića da je teško diskutirati o referatu u situaciji u kojoj jedan od potpisnika referata piše još i dodatna pisma. „No, ako mislimo pristupiti poslu moramo se držati postupka. Za nas jedino važi referat o izboru kandidata koga je potpisao i prof. Focht“.

Historičar, profesor Ferdo Hauptmann naveo je da poštuje prijedlog profesora Nazečića, ali se boji „da ćemo time komplicirati stvar. Ne bi mogli iz zapisnika brisati sve što je do sada rečeno. Otvoreno je pitanje da li je prof. Focht uskratio svoj prijedlog za izbor kandidata. Ako ćemo sve brisati iz zapisnika, onda možemo preći na diskusiju o izboru kandidata, ali po njegovom mišljenju prof. Focht je jednom nogom za izbor, a drugom nogom protiv izbora kandidata“. Zbog toga ni prof. Hauptmann ne bi mogao glasati ni za ni protiv izbora kandidata. „Najbolje ćemo učiniti ako najhitnije tražimo decidirano mišljenje prof. Fochta“. Upozorio je članove Vijeća nastavnika na činjenicu da je prof.

Focht i u prvom i u drugom pismu naveo da stoji iza izbora kandidata, ali je mišljenja da je najbolje odgoditi izjašnjavanje.

Profesor dr. Milorad Ekmečić je zauzeo vrlo principijelan stav. Rekao je da ne zna šta čitanje tih pisama može doprinijeti čitavoj stvari, osim što bi to „bila mala afera koja ne bi mnogo doprinijela rješenju (...) Ako pitamo prof. Fochta on će potvrditi svoj potpis na referatu. Problem je u nečemu drugom, jer su i referenti i katedra neku stvar zašutili. Kod Filipovića nije problem njegov stručni lik nego dva članka koja je napisao za „Pregled“ i „Život“. U referatu se o tome otvoreno ne zauzima stanovište. Ako je Focht napisao ona pisma on je to učinio jer se bojavao odgovornosti koju ima kao referent što je prešao preko Filipovićevih stavova. Mi formalno možemo naći stotinu razloga da se ovaj izbor odloži, no on je za to da se o čitavom predmetu otvoreno diskutuje, a tu bi nam Katedra za filozofiju mogla mnogo pomoći. Katedra se može izjasniti da li se kod pisanja referata vodilo računa o moralnom liku Filipovića. On lično neće glasati na osnovu članka u „Pregledu“ nego Filipovićevih naučnih radova, ali stvar treba raspraviti.“ Po njegovom mišljenju, katedra je ta koja treba da se izjasni o čitavoj stvari, a budući da je Katedra podržala Izvještaj o izboru Muhameda Filipovića u zvanje vanredni profesor, smatrao je da bi se trebalo to podržati i na sjednici Vijeća nastavnika Fakulteta.

Profesor Arif Tanović je izjavio da u početku nije imao namjere da govori na današnjoj sjednici. No, tu nema Fochta, Ćimića ni Damjanovića. U diskusiji na Katedri asistenti su bili veoma aktivni, a u vezi sa Fochtovim pismom Katedra je bila nemoćna da bude pravedna i prema Fochtu i prema Filipoviću i nije o tome mogla da raspravlja u odsustvu Fochta. U pogledu dopune referata, bilo je dosta diskusije između ostalog i o moralnom liku Filipovića. Mišljenje Katedre nije monolitno i postoje razlike u formulacijama. Mišljenje koje je dostavljeno Vijeću može se primiti kao preovlađujuće na Katedri u smislu dopune referata. Na Katedri je zaključeno da na Vijeću nastavnika svaki njen član diskutira po svom uvjerenju i da glasa po svojoj savjesti. Po Tanovićevom uvjerenju, u pitanju su moralno-politička i pedagoška podobnost kandidata. „O tome šta je bitno u tome pogledu, znaju svi članovi Vijeća nastavnika, a o pojedinostima bilo je dosta diskusije na katedri. Međutim, bilo je neukusno sve to ovdje iznositi. Focht ne povlači navode svog pisma, ali traži da pismo ne bude uslov za izbor kandidata. Filipović odbija sve navode Fochta kao neistinite. Dakle, u pitanju su dva aspekta jednog problema – politički, koji je postavljen u javnosti i moralni“.

Nakon ove Tanovićeve diskusije, Milorad Ekmečić je otvorio još jedno pitanje, a vezano je za činjenicu da Katedra za filozofiju nije izrekla svoje mišljenje o stavovima koje zastupa Muhamed Filipović u svojim radovima. „Kad se takve tvrdnje kao Filipovićeve pojave, zašto na njih ne reaguje filozof Musliman nego se čeka reakcija od političara i o tome treba onda da se izjašnjavaju Srbin i Hrvat“? Na tu Ekmečićevu primjedb u Tanović je odgovorio da on nije jedini filozof Musliman na toj Katedri, ali je on lično javno izrazio svoju saglasnost i kritiku Filipovićevih stavova i to stručnu i političku. „Na sastanku koji je prije godinu dana vođen o ovom pitanju, bili su prisutni profesori Babić, Leovac, Herta Kuna, Muratbegović i ostali, a Ekmečić nije došao. I na posljednjoj sjednici Katedre on je lično dao Filipoviću primjebu zašto nije dao javni odgovor na naučnu i političku kritiku svojih stavova. Za pojedine ljude na Katedri članci su bili prisutni prilikom diskusije o kandidatu i u tom pogledu još su i neki drugi članovi Katedre postavljali pitanje zašto Filipović nije odgovorio“. Na kraju je Tanović kazao da nije ovlašten da ovdje izlaže šta je koji od kolega sa katedre diskutirao, ali je naglasio da on ima kod sebe svoju autoriziranu diskusiju koju je spreman proširiti ako treba.

Docent dr. Rade Petrović izjavio je da za ovakvu situaciju na ovoj sjednici odgovornost snosi profesor Focht i njegovo prisustvo je neophodno pri odlučivanju o izboru kandidata. Filipović je predavao više socioloških predmeta na Filozofskom fakultetu, a Esad Ćimić i Damjanović, koji su također stručni u toj oblasti, neophodni su da ovdje prisustvuju kad se o ovome raspravlja. On podržava prijedlog profesora Hauptmanna da se razmatranje ove tačke odloži.

Profesor dr. Svetozar Marković istakao je činjenicu da je i u referatu i u mišljenju Katedre izbjegnuto da se govori o dva Filipovićeva članka. U referatu stoji da je Filipović te članke stavio na uvid članovima stručne Komisije, ali se nakon toga o njima ne zauzima nikakav stav.

Docent dr. Marko Šunjić je izjavio da kad dođe vrijeme glasanju on zna kakav će stav zauzeti. On će glasati za izbor kandidata. Međutim, nezgodno je što na ovoj sjednici nema ljudi sa Katedre koji su našli različite mogućnosti da izbjegnu dolazak na sjednicu.

Profesor dr. Salko Nazečić naveo je da misli da nije problem u tome da postoje dva teksta o kojima se nije htjelo direktno govoriti u Izvještaju kada se analizirao naučni rad Muhameda Filipovića. „Prisutno je nešto drugo, a to su odnosi na Katedri za filozofiju. Dosadašnja praksa je uvijek bila da

se svi problemi te Katedre prebace na Vijeće nastavnika. To nije fair, kako prema ovom tijelu tako ni prema Muhamedu Filipoviću. Čimić i Damjanović nemaju nikakvog stvarnog opravdanja za svoj izostanak“. On se ne slaže sa Hauptmannom da se prof. Focht odrekao onoga što je napisao u referatu. U stvari, prema mišljenju profesora Nazečića, svi oni hoće da stvar rješavaju drugi, a da onda oni nakon toga o tome raspravljaju. „Focht ne osporava i ne može osporiti stručnu kvalifikaciju Muhameda Filipovića za vanrednog profesora, nego je njegovo pismo kleveta čije bi navode trebalo dokazati putem suda“. On nije uvjeren u opravdanost izostanka kolega sa Katedre. Ako Filipović sa pomenutim objavljenim tekstovima može biti docent, on isto tako može biti i profesor. Nadalje je rekao da želi unijeti svjetlo u ovu stvar u vezi sa njegovim putovanjem prošlog ljeta u Zagreb. „Bio je jedan susret na Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti gdje su slavisti – autori „Deklaracije“ – pokazivali veliki interes za Bosnu. Jedan od njih ga je pitao da li u Sarajevu postoje ljudi koji su protiv opstanka Muhameda Filipovića na fakultetu. To je bilo 23. avgusta 1967. [godine]. Dakle, radi se o nekoj fami za koju se ne zna od kuda potiče“. On je tek nedavno o tome govorio Filipoviću koji je time bio iznenađen. Prema tome, glasovi koji su doprli do Fochta možda i nisu potekli od Muhameda Filipovića. Po njegovom mišljenju, trebalo bi da se na Katedri promijeni stav, a ne ovdje. Ako dođe do odlaganja izbora možda je i to bolje nego da Muhamed Filipović prođe lošije nego što bi možda prošao. Profesor dr. Petar Mandić rekao je da ima dvije stvari da kaže. „Izgleda da je očigledno da nije sporan problem da je kandidat stručno kvalifikovan za zvanje vanrednog profesora, ali pitanje je šta mu se može prigovoriti kao pedagogu, kolegi i čovjeku. Ako mu na drugarski način možemo ukazati u čemu je pogriješio, u kojem smislu mu možemo pomoći da ispravi svoje greške i šta od njega očekujemo, onda bi svi mogli glasati za njegov izbor“. Profesor dr. Slavko Leovac naveo je da se „ne bi složio s time da u potpunosti možemo prihvatiti prijedlog o izboru, a da u suštinskim pitanjima ne dajemo primjedbe. Ljudi koji su sa Muhamedom Filipovićem vodili razgovore nakon objavljivanja njegovih članaka stekli su utisak o njegovom nepoznavanju činjenica o kojima je pisao, a koje su izvan njegovog stručnog rada. Kasnije su diskusije dobijale aktuelan politički i drugi prizvuk. Članci su pisani prije „Deklaracije“ i autor je imao ambiciju da osvijetli bosanski i filozofski duh. Međutim, oni su imali i lingvistički karakter. U analizama tih radova vidi se da je nedostatak bio u stručnosti, iako su teme bile stručno vrlo ozbiljne. Iz toga se može izvući zaključak da Muhamed Filipović, koliko god je po onome što

se u referatu kaže, u oblasti logike i gnoseologije pokazao neobično ozbiljan filozofski i politički pristup, na ovom drugom polju koje je za njega periferno, pokazao se kao nestručnjak i to je imalo i ozbiljne političke implikacije“. I ranije je bilo takvih lingvističkih prikaza, ali ne u Sarajevu, nego u Beogradu i u Zagrebu. Zaključak koji bi se mogao izvući, prema Leovčevom mišljenju, jeste „da Filipović ne bi mogao biti ni asistent ni docent ni profesor iz oblasti iz koje je napisao ona dva članka. Ali ako se precizno naznači da je to za njega stručno periferna oblast koja je imala političkih implikacija, ukazujući da je diskusija bila stručna i da se sam Filipović u velikoj mjeri složio sa stručnom kritikom, možemo mirne savjesti glasati za njegov izbor“.

Dekan fakulteta je rezimirao diskusiju i postavio pitanje da li treba odložiti izjašnjavanje za drugu sjednicu na kojoj bi bili prisutni i drugi članovi Katedre za filozofiju, u prvom redu Focht, zatim Ćimić i Damjanović, a asistent dr. Ismet Dizdarević je ovome dodao prijedlog da se na sjednicu pozove i prof. dr. Vladimir Filipović iz Zagreba, no s time se prisutni nisu složili.

Prof. dr. Milorad Ekmečić rekao je da se sada nalazimo u ćorsokaku. „Dobro smo počeli sa diskusijom, ali ako bi sada odgađali predmet za sljedeću sjednicu time ne bi ništa doprinijeli. Filipovićeva dva teksta koji su u pitanju su čisti politički tekstovi za koje je pogrešno izabran trenutak objavljivanja. Postoje i u CK i kod nas ličnosti koje su pristalice tih ideja kao i za „Deklaraciju“ i za „Prijedlog“. To su sante leđa u moru koje mi nismo nikad vidjeli, a samo se vrh vidi. Čaršija gleda na ovu stvar i kako ćemo mi reagirati. On lično Filipoviću neće uzeti za zlo te članke u pogledu njegovog napredovanja. On je u njima učinio jedan pokušaj no sam Filipović dobro zna da on nije sam istupao nego je neko drugi stajao iza njega koji je kasnije došao u drugi plan. Intelektualac ne smije vaditi kestenje iz vatre za nekog drugog. On lično ne dovodi u pitanje izbor Filipovića, ali dovodi u pitanje štimung koji je time stvoren“.

Profesor dr. Branko Džakula naveo je da se tu, ustvari, radi o dvije stvari: u pitanju je izbor Filipovića i mnogo kompleksnije pitanje za koje ovdje nije mjesto da se diskutira. „Žalosno je odsustvo ljudi sa Katedre. Inače ne vidim velikih razloga da se ovaj predmet odgađa“.

Dekan fakulteta je rekao da je docent Ćimić njemu lično opravdao svoj izostanak jer je kao savezni poslanik bio dužan da prisustvuje sjednici svih vijeća Savezne skupštine u Beogradu.

Profesor dr. Hamdija Kapidžić je rekao da je diskusija zašla vrlo duboko i da daje obavještenje svima onima koji su ranije bili neobaviješteni. „Ako danas ne odlučimo o ovoj stvari pothranjujemo razne priče koje se šire. Nezgodno je od prof. Nazečića da se ograđuje“. Kapidžić je još dodao da je dužnost partijske organizacije da riješi odnose na Katedri za filozofiju.

Viši predavač Šefkija Žuljević naveo je da polazi od jedne impresije koju je stekao u ovoj diskusiji. „Mi imamo stvari koje su ovdje iznesene, a o kojima se apsolutno ništa ne zna. Ekmečić je rekao da Filipović nije bio stvarni autor svojih tekstova nego da su iza njega stajali ne jedan nego nekoliko ljudi, koji su došli kasnije u drugi plan, a koji su donji dio leda. Pitanje Filipovića na ovom planu je veoma kompleksno i široko za koje je nadležan sam CK koji je diskusiju inicirao i onda stao, a da je nije doveo do kraja. Tu se postavilo i pitanje komunista na fakultetu. Mi smo djelimično reagovali i stavovi su provjetreni na nekoliko konferencija. Ne mogu se optuživati svi članovi Katedre za filozofiju da nisu imali stav. Postavilo se pitanje da li je filozof Musliman trebao reagovati na lingvistička pitanja. Bratstvo i jedinstvo je nedjeljiva stvar i nije samo muslimanska, nego i srpska i hrvatska. Zamjerili smo mu zašto nije odgovorio na kritiku. Priznao je da je promašio i prihvatio je partijsku kaznu“. Žuljević je dalje rekao da se slaže s profesorom Džakulom da tu stoji kompleks pitanja i „ako ih ovdje počnemo raščlanjivati ne znamo kad ćemo ih svršiti. Pitanje je i jugoslovensko koje ovdje ne bi mogli riješiti ni za godinu, ni za dvije ni za sedam. Vijeće nastavnika treba da zna da na Katedri stavovi nisu bili jedinstveni, a tekst koji je dostavljen vijeću samo približno odr[a]žava mišljenje većine“. On lično nije bio prisutan na jednom sastanku Katedre, a Filipoviću je savjetovao da u svojoj biografiji navede i ona dva članka. „Savršenih ljudi nema, nema svetaca koji su bez nedostataka. Muhamed Filipović je živ i konkretan čovjek koji ima nedostataka, ali ima i dobrih strana. Referat o njegovom izboru je pisan, ne kao jedinstvena cjelina nego na dijelove i u nastavcima, gdje se cjelina gubi. Referat sadrži protivrječne momente. Filipović se upuštao u oblasti književnosti i lingvistike za šta nije imao prethodne spremne. Logika sa metodologijom je sama za sebe toliko kompaktna i kompleksna da traži cijelog čovjeka. Stoga mu treba preporučiti da se više drži svojih osnovnih naučnih problema i da ne ide lijevo i desno. Međutim, Katedra ga je opterećivala i drugim nastavnim predmetom. To je dio odgovornosti Katedre. Filozofija je toliko široka da se ne može biti podjednako stručan u svim njenim problemima“. Sa stanovišta elemenata koje

pruža referat, Žuljević misli da nema razloga da se odlaže donošenje odluka, a ne diskusiju [op. H.K.] i u tom pogledu on je lično za izbor kandidata. Druga pitanja koja su bila na katedri, mogu se razmotriti i na adekvatniji način. „To je stvar cijele partijske organizacije. Mi smo, međutim, u tome zakasnili. On je lično za to da sada ozbiljno razmotrimo sav materijal koji je pred nama, da ne padnemo na položaj panegirika i da glasamo za izbor ili protiv. Druga pitanja treba da ostavimo za bolja vremena kada dođe i prof. Focht. Politička pitanja ne možemo riješiti ni za sedam godina“.

Profesor dr. Svetozar Koljević predložio je također da se glasa o kandidatu. „Ovdje nema pedagoške subverzije jer docent Filipović nije koristio nastavu da bi širio svoje političke ideje među studentima. Pravo na političke greške nemaju samo političari nego i profesori“. Stoga on predlaže da se odmah pređe na glasanje.

Nakon glasanja na Vijeću nastavnika, svi prisutni nastavnici, osim šesterice koji su se uzdržali, glasali su za prijedlog stručne komisije i time „jednoglasno uz šest uzdržanih glasova“, izabralo doc. dr. Muhameda Filipovića za vanrednog profesora iz predmeta Logika sa metodologijom.“

Filozofski fakultet je ovu odluku 28. maja 1968. dostavio Univerzitetskoj upravi na potvrđivanje. Komisija za davanje mišljenje za izbor profesora Univerziteta u Sarajevu, kojom je predsjedavala Smilja Mučibabić, je 21. juna 1968. razmatrala tu odluku i zaključila da Filipović po naučnim i stručnim kvalitetima ispunjava uvjete za izbor u zvanje vanrednog profesora, ali je istodobno naglasila „da kod izbora treba uzeti u obzir društveni i pedagoški rad kandidata, i s obzirom da je o tome bilo mnogo diskusije povodom njegovih članaka u časopisima „Život“ i „Pregled“ i koji su bili predmet kritike“, te na kraju zaključuje da smatra „da dr. Muhamed Filipović za sada ne ispunjava sve potrebne uslove za izbor u zvanje vanrednog profesora“. Takvo mišljenje Komisija je 25 juna dostavila Univerzitetskom savjetu, koji je to pitanje razmatrao na sjednici 5. jula 1968. godina. Iz sačuvanog Zapisnika sa zasjedanja Univerzitetskog savjeta ne može se saznati tok diskusije. Samo je konstatirano kako je prijedlog Komisije za davanja mišljenje za izbor profesora Univerziteta u Sarajevu obrazložila Smilja Mučibabić, te da su u diskusiji sudjelovali, između ostalih, i Branislav Đurđev i Marko Šunjić sa Filozofskog fakulteta, ali se ne vidi koje su stavove zastupali. Na kraju je Savjet zaključio da dr. Muhamed Filipović „ne ispunjava sve potrebne uslove za izbor u zvanje

vanrednog profesora“. O tome je 8. jula 1968. upoznat i Savjet Filozofskog fakulteta. Time je odbačen prijedlog o Filipovićevom napredovanju, ali ubrzo je on izabran ne samo u vanrednog profesora, nego i u redovnog člana Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Sam Filipović je promjenu odnosa političke elite prema njemu objasnio smjenom generacija i dolaskom na vodeće pozicije na političkoj sceni Bosne i Hercegovine Branka Mikulića, Miće Rakića, Džemala Bijedića i Hamdije Pozderca,¹⁶ mada će se on i u narednom razdoblju često sukobljavati sa jednim dijelom političke elite, dok će ga drugi dio političke elite podržavati i održavati na površini.

Nakon svih ovih diskusija koje su vođene na Univerzitetu, počevši od diskusija na Grupi za sociologiju, Vijeća nastavnika Filozofskog fakulteta, Komisije za davanje mišljenje za izbor profesora Univerziteta u Sarajevu i Savjeta Univerziteta, sasvim je jasno da je izbor Muhameda Filipovića u zvanje vanrednog profesora 1968. osporavan iz političkih razloga, odnosno zbog uvjerenja da su njegovi stavovi izraženi kroz nekoliko tekstova koje je objavio početkom 1967. politički neprihvatljivi. Kako bi se prikrila ta politička pozadina za onemogućavanje izbora, konstruirana je „afera“ u koju su bili uključeni pojedini članovi Komisije koji su prvo napisali pozitivan referat, a potom su u odvojenim pismima nalazili razne razloge da svoj prvobitni stav ublaže. Na samoj sjednici Vijeća nastavnika Filozofskog fakulteta, kada se o tome otvorila diskusija, pojedini diskutanti, poput historičara Milorada Ekmečića, tvrdili su da Filipović ima sve uvjete za napredovanje, a za neprihvatljive političke stavove, koje su nalazili u Filipovićevim radovima, nisu smatrali odgovornim njega nego one koji su u političkom smislu stajali iz Filipovića. Očito je, dakle, da se preko ovog slučaja prelamala znatno dublja politička borba unutar tadašnje vladajuće političke elite, o čemu još uvijek nemamo dovoljno pouzdanih izvora da se do u detalje raščiste sve nijanse tih sukoba.

¹⁶ Filipović, M. 1999, 119.

Izvori:

- Arhiv Jugoslavije (dalje AJ), CKSKBiH
- Arhiva Univerziteta u Sarajevu. Nesređeno

Literatura:

- Bojović, Snežana. 2008. *200 godina Beogradskog univerziteta 1808-2008*. Beograd. IP Princip.
- Ćimić, Esad. 1983. *Politika kao sudbina. Prilog fenomenologiji političkog stradalništva*. Beograd: NIRO Mladost.
- Ćimić, Esad. 2000. „Bosna kao sudbina“. Razgovarao Nerzuk Ćurak, *Dani*, broj 145, Sarajevo 10. mart/ožujak 2000, Rad dostupan na <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/145/inter.htm> (13.1.2020).
- Filandra, Šaćir. 1998. *Bošnjačka politika u XX. stoljeću*, Sarajevo: Sejtarija.
- Filipović, Muhamed. 1967a. „Bosanski duh u književnosti – šta je to? Pokušaj istraživanja povodom zbirke poezije Maka Dizdara *Kameni spavač*“. u: *Život*, br. 3/1967. Sarajevo.
- Filipović, Muhamed. 1967b. „Povodom jednog shvatanja o nacionalnim i opštedruštvenim razlikama i jedinstvu“. u: *Pregled*, br. 3/1967. Sarajevo.
- Filipović, Muhamed. 1999. *Pokušaj jedne duhovne biografija (pokušaj opisa životnih okolnosti koje su me formirale i uticale na moj duhovni razvoj)*. Sarajevo: Avicena.
- Kamberović, Husnija. 2009a. „Stav političke elite o nacionalnom identitetu Muslimana u Bosni i Hercegovini sredinom 1960-ih godina“. u: *Prilozi* br. 38, Sarajevo: Institut za istoriju.
- Kamberović, Husnija. 2009b. „Bošnjaci 1968: Politički kontekst priznanja nacionalnog identiteta“. u: *Rasprave o nacionalnom identitetu Bošnjaka. Zbornik radova* (ur. Husnija Kamberović), Sarajevo: Institut za istoriju.
- Mihaljević, Josip. 2016. *Komunizam i čovjek. Odnos vlasti i pojedinca u Hrvatskoj od 1958. do 1972*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- Prohić, Kasim. 2007. *Eseji*. Sarajevo: Preporod.

- Trkulja, Jovica. 2016. *Nepodobni profesor. Slučaj Stevana Đorđevića*. Beograd: Dosije Studio i Centar za kulturu dijaloga.
- Veladžić, Sabina. 2018. *Bosna i Hercegovina i njeni nacionalno-kulturni fenomeni u javnim, kulturnim i naučnim raspravama i publicistici (1967-1974)*. Rukopis doktorske disertacije. Sarajevo: Filozofski fakultet.

Internet:

- Esad Ćimić, „Bosna kao sudbina“. Razgovarao Nerzuk Ćurak, *Dani*, broj 145, Sarajevo 10. mart/ožujak 2000, Rad dostupan na <https://www.bhdani.ba/portal/arhiva-67-281/145/inter.htm> (13.1.2020)

Summary:

**POLITICAL (IN)APTITUDE AT THE UNUNIVERSITY IN
THE SOCIALIST ERA**

The example of (non)appointment of Muhamed Filipović to the position of Associate Professor in 1968

When by mid-1967 a vacancy was announced for the position of Associate Professor at the Faculty of Philosophy in Sarajevo, with Muhamed Filipović as the only candidate, who had already been working at the same Faculty, a Commission was formed, which first wrote a positive opinion about his candidacy, however, shortly after that a discussion was opened about the political aptitude of Filipović for this position at the Faculty. After lengthy discussions at the University, starting from those held at the Department of Sociology, followed by the Professors' Council of the Faculty of Philosophy and the Commission for Election of Candidates for the professorial positions at the University of Sarajevo, and then at the Council of University, it became crystal-clear that the appointment of Muhamed Filipović to the position of Associate Professor in 1968 was disputed for political reasons, or else because his views expressed in several texts published at the beginning of 1967 were deemed as politically unacceptable. In order to cover up this political background for the hindrance of his appointment, a "scandal" was fabricated by some members of the Commission, among others. Those were the same

members of the Commission who had first written the positive opinion, and then, in separate letters, found various reasons to water down their original stances. At the session of the Professors' Council of the Faculty of Philosophy, when discussion was opened about this issue, some discussants, like historian Milorad Ekmečić, claimed that Filipović met all the conditions for promotion, while they did not hold Filipović responsible for the unacceptable views they had found in his texts, but they blamed those who stood politically behind Filipović. Therefore, this case evidently reflected a much deeper struggle within the then ruling political elite of which we still do not have sufficient reliable sources to be able to offer a detailed clarification of all the nuances of those clashes.